

A Teleki László Alapítvány Dokumentációs Szolgálata

A Regio 1991. évi 2. számában ismertettem a Magyarságkutató Intézet Archívumát, a gyűjtemény akkori eredményeit és terveit. Azóta átalakult a Magyarságkutató Intézet, megváltozott az Archívum helyzete, stábja és tevékenységi köre. Ebben a cikkben az új helyzettel szeretném megismertetni a folyóirat olvasóit, abban bízva, hogy az információk közül néhány felkelti az érdeklődést tevékenységünk iránt.

A Teleki László Alapítvány Könyvtár és Dokumentációs Szolgálata (KDSZ) 1992-ben alakult. Fő feladata az Alapítvány tudományos intézeteinek (Magyar Külügyi Intézet és Közép-Európa Intézet) információ- és dokumentum-ellátása, de különálló szervezeti egységként önálló kutatásokat is szervez. Kutatási tevékenysége a különböző (bibliográfiai és faktografikus) adatok összegyűjtésére és közreadására korlátozódik. Gyűjteménye a volt Magyarságkutató Intézet és a Magyar Külügyi Intézet könyv- és kéziratárát foglalja magában. A KDSZ munkájában integrálni kívánja a hagyományos gyűjteményi tevékenységet az új típusú adatszolgáltatással. Könyvtári-dokumentációs koncepciójának kialakítását az igények ismerete, a szakmai tapasztalatok és a technikai feltételek megléte segítette.

Számtalan példa mutat arra, hogy a könyvtári gyűjtemények egyre kevésbé képesek megbirkózni az információk hatalmas tömegének feldolgozásával és szétsugárzásával, a hagyományos könyvtári modell a dokumentumok archiválásán, kölcsönzésén kívül alig képes többre. Egyre-másra alakulnak a dokumentumok speciális csoportjának (sajtcikkek, kutatási jelentések, tv- és rádióhírek stb.) feldolgozására a könyvtáraktól elkülönült dokumentációs részlegek. Jóllehet ezek a munkacsoportok sok esetben a könyvtári gyűjtemények szervezetébe tagolódnak, tevékenységi körük egyre inkább elkülöníthető a hagyományos könyvtári munkától. Előfordul olyan eset is, amikor a dokumentációs szervezet nem rendelkezik könyvtári háttérrel (például a különböző kormányhivatalokban, sajtóhírügynökségekben), funkciójuk nem az archiválás, hanem az információk gyors eljuttatása a felhasználókhöz. A két szolgáltatási típus közötti döntő különbség - a munkamódszereken kívül - éppen a gyorsaság. Ugyanakkor közös cél jellemzi mindkét formációt: közvetítő szerepet töltenek be az (információ) források és a felhasználók között, anélkül hogy önálló információk létrehozásában részt vennének. Ezért nevezhetők szolgáltatásnak. (A közvetítést végző szakmai csoportoktól a legtöbb esetben nem is várható el kutatási tevékenység végzése: nem ez a feladatuk.)

Ezzel szemben a KDSZ megalakulásakor erős külső igényként jelentkezett, hogy a dokumentáció saját adatgyűjtési tevékenységet is szervezzen, amely túlmutat a szokványos könyvtári-dokumentációs adatfeldolgozáson, és kutatási szinten realizálódik.

A TLA KDSZ megalakulásakor három felhasználói igény-típust kellett figyelembe venni:

1. Hagományos könyvtári gyűjteményének szolgáltatásaival elégítse ki az - elsősorban kutatói - igényeket;
2. Gyorsinformációkkal szolgáljon a kutatási témakörökben;
3. Önálló kutatási tevékenysége alapján eddig fel nem tárt adatokat építsen be szolgáltatásai közé.

Gyűjteményi-szolgáltatási tevékenység

A munka kezdetekor adott volt tehát a keret, amelyet tartalommal kellett megtölteni. A tartalom pedig újra csak a valós igények alapján határozható meg. A fenti kívánalmakkal ellentétben - amelyek főképpen a szolgáltatások típusaira vonatkoznak -, ezeket az igényeket a Teleki László Alapítvány szervezeti keretein belül működő tudományos intézetek fogalmazták meg. Az intézetek kutatási terveinek ismeretében alakult ki a KDSZ gyűjtőköre, amely két fő témakört ölel fel: a közép-kelet-európai régióra, valamint a külpolitikára vonatkozó szakirodalmat. Továbbra is kiemelt fontosságú a kisebbségi kérdés irodalma.

A kommunikáció-elmélet három alapvető kérdése közül (Mit?, Hogyan?, Kinek?) tehát körvonalazódni látszik az első válasz. A körvonalaknál azonban lényegesen többre van szükség, amikor egy gyűjtemény valós tartalmát határozzuk meg. A nagyon egyszerűnek látszó kérdésnek ugyanis megközelítéstől függően több rétege van. A két fő témakörön belül tér- és időbeli, műfaji és szolgáltatás-típusra vonatkozó megszorításokra van szükség ahhoz, hogy a gyűjtőkör pontosan megfogalmazható legyen.

A képlet még a legnyilvánvalóbbnak látszó térbeli korlátok esetében sem egészen egyértelmű, hiszen míg az egyik témakör egészen konkrét területi egységhez kötődik (Közép-Európa), a külpolitikai témának nincsenek ennyire meghatározható területi vetületei.

Kissé egyszerűbb a helyzet az időbeli megközelítés esetében: mindkét intézet döntően a közelmúlt és a jelen folyamataival foglalkozik, a dokumentumbázis ennek megfelelően főleg az 1945 utáni korszakra vonatkozó irodalmat tartalmazza.

A „műfaj” döntő tényező minden gyűjtemény felépítésében. (Ebben az összefüggésben a műfaj megfelel a könyvtáros szakmában használt „dokumentum-típus” kifejezésnek.) A KDSZ gyűjteményének fontos részét alkotja a könyvtári anyag (könyvek, folyóiratok), ugyanakkor kéziratárában nem publikált dokumentumok is találhatóak, és a tájékoztatásban egyre nagyobb teret hódít magának a számítógépes adatbázisok „műfaja”, amelyek bibliográfiai és faktografikus adatok szolgáltatásával állnak a felhasználók rendelkezésére.

A gyűjtemény tartalmilag léhát a következőkre terjed ki:

a) A KDSZ kézikönyvtári szinten gyűjti és feldolgozza a közép-kelet-európai térségre valamint a külpolitikára vonatkozó (döntően 1945 utáni) szakirodalmat (jelenlegi állománya körülbelül 10 ezer kötet).

b) Mintegy 300 magyar és külföldi folyóirat megrendelésével segíti a tájékozódást a fenti témakörökben.

c) A korábban a Magyarországgal kapcsolatos Intézet keretei között működő Archivuma megtartásával továbbra is gyűjtőkörébe tartozik a nem publikus dokumentumok (gépíratok, statisztikák, adattárak, interjúk, konferencia-jelentések stb.) feldolgozása - jelenleg a korábbi gyakorlat folytatásaként főleg a nemzetiségi témakörben.

d) Saját adatbázisok építésével, valamint külső szolgáltatások megvásárlásával és felhasználásával bibliográfiai és faktografikus tájékoztatást nyújt a kutatóknak.

A szolgáltatások formáiról szólva a második lényeges kérdés a „Hogyan?”.

A technikai lehetőségek fejlődése szükségtelemmé, sőt egyenesen feleslegessé teszi, hogy a teljességre törekedjünk - legalábbis gyűjteményi szinten. Az országban jelentős eredmények születtek olyan adatbázisok és szolgáltatások létesítésével, amelyekre a társadalomtudományi és politikai jellegű kutatások támaszkodhatnak. Ennek ellenére számtalan helyen végzik emberek ezrei ugyanazt a munkát: sajtóelemzéseket készítenek,

sajtócikket, információkat dolgoznak fel. Természetes dolog, hogy minden intézménynek speciális érdeklődési területe is van; de a bázis-információkat nyilvánvalóan többszörös párhuzamossággal dolgozzák fel különböző helyeken.

Ezen irracionális felismerése alapján a KDSZ munkájának megtervezésekor tudatosan elhárítottuk magunktól, hogy gyűjteményi szinten teljességre törekedjünk, és körülnéztünk a hazai (és később a nemzetközi) információs piacon. A választékból meg kellett találni azt a partnert, aki a fentebb vázolt gyűjteményi kör keretein belül rendelkezik a bázis-információkkal, és jó esetben kooperációs megállapodást is hajlandó kötni. Az alapos piackutatás eredményeképpen a KDSZ az Országgyűlési Könyvtárral vette fel a kapcsolatot. A kapcsolatnak két oldala van: a KDSZ megvásárolja az Országgyűlési Könyvtár szolgáltatásait (PRESSDOK, Világpolitikai Információ), és saját lehetőségeit mozgósítva részt vesz egy másik szolgáltatás kibővítésében (HUNDOK). Így mentesül a magyar sajtó óriási munkát jelentő folyamatos dokumentálásától (hiszen azt a PRESSDOK már elvégezte), és a külföldi szakfolyóiratok politikai és jogi vonatkozású cikkeinek feldolgozásától (a Világpolitikai Információ nevű szolgáltatásban hatalmas folyóiratbázis alapján számítógépes rendszerben már visszakereshetők a bibliográfiai adatok). A KDSZ fennmaradó kapacitásának egy részét viszont arra fordíthatja, hogy partnerként kibővítse a HUNDOK sajtódokumentációs szolgáltatás forrásbázisát.

A HUNDOK eredetileg azzal a céllal jött létre 1991-ben, hogy a világsajtóban megjelenő sajtócikkek alapján dokumentálja a Magyarország-kép alakulását. Az Országgyűlési Könyvtár a saját gyűjteményében meglévő periodikumok feldolgozásával ennek a feladatnak egészen 1992-ig eleget tudott tenni. A kelet-európai változások nyomán azonban a régió országainak könyv- és sajtópiaca egyik pillanatról a másikra felborult, és a nagykönyvtár laprendeléseiben képtelen volt követni az áttekinthetetlen változásokat. A kelet-európai országok sajtótermékeit csak hiányosan tudták feldolgozni. Ezt az űrt igyekeznek kitölteni a sokkal kisebb és ezért talán mozgékonyabb KDSZ azzal a vállalásával, hogy a HUNDOK adatbázis rendszere szerint összegyűjti és számítógépen visszakereshetővé teszi a kelet-európai országok Magyarországról és a magyar kisebbségekről szóló legfontosabb sajtócikkeit. (Az Országgyűlési Könyvtár főleg nyugati lapokat dolgoz fel.) A munka eredményét mint a KDSZ-el közös terméket az Országgyűlési Könyvtár forgalmazza.

A HUNDOK-ban való részvétel a racionális munkamegosztás szükségességének felismerésén alapszik: sok esetben érdemes felhasználni a már meglévő eredményeket, hogy a felszabaduló erőket egyéb tevékenységre lehessen fordítani. A KDSZ-ben tudatosan törekszünk arra, hogy az információkat több forrás alapján gyűjtsük össze. Kis intézményként nem az a célunk, hogy mindent helyben kapjanak meg a felhasználók, hanem elsősorban azon igyekezünk munkálkodni, hogy a KDSZ munkatársai ismerjék, hol lehet a keresett dokumentumokat, információ-típusokat megtalálni.

Az információk és a dokumentumok kezelése ebben a felfogásban élesen kettévál, mert - kihasználva a technikai fejlesztés kínálta lehetőségeket - remélhetően mód nyílik az információk minél teljesebb körének összegyűjtésére, legalábbis az Intézetek kutatási témáiban. Ennek alapvető feltétele volt az Alapítvány épületében kiépített számítógépes rendszer. A rendszerbe telepített „kapun” keresztül a jövőben mód nyílik külső forrásokból nyert információk fogadására is Magyarország és a világ különböző adatbázisaiból.

A kívülről beszerzett adatok kezeléséhez és visszakereshetővé tételéhez elengedhetetlenül szükséges egy saját számítógépes program megléte, amelyben az „importált” adatok egységes rendszerben bocsáthatók a felhasználók rendelkezésére. Ezt a célt szolgálta, hogy megvásároltuk a TINLIB nevű integrált könyvtári programrendszert, amely természetesen nemcsak az import-funkciót tölti be, hanem a KDSZ gyűjteményének gépi nyilvántartását is lehetővé teszi.

A TINLIB a könyvtári munkafolyamatok teljes számítógépes szervezését képes menedzselni. A könyvtár gyarapítása, a periodikum-megrendelés, vagy éppen a kölcsönzés automatizálása éppen úgy hozzátartozik a rendszer szolgáltatásaihoz, mint a rendkívül fejlett visszakeresési lehetőségek biztosítása online katalógus-modulján keresztül.

A könyvtár állományának számítógépes feldolgozása folyamatban van, a könyvtári és kéziratári gyűjtemény egy része már számítógéppel is visszakeresheti.

A második kérdésre (hogyan?) tehát a következő válasz adható:

- a) saját gyűjteményének számítógépes feldolgozásával;
- b) külső szolgáltatások megvásárlásával;
- c) kooperációs megállapodások segítségével;

d) és külső adatbázisokból származó anyagok integrálásával olyan *központi információs bázis* kialakítása, amely a jól körülhatárolt gyűjtőkör keretein belül áll a felhasználók rendelkezésére.

Hogy kik ezek a felhasználók, azt a harmadik sarkalatos kérdésre (kinek?) adott válaszból tudhatjuk meg.

A gyűjtemény és a szolgáltatások rendszere jelenlegi koncepciónk szerint elsősorban a kutatói tevékenységet kívánja szolgálni. Ezt azért fontos rögzíteni, mert a felhasználói kör és az igények határozzák meg elsősorban az intézmény gyűjteményi tartalmát (mit?) és a szolgáltatások formáit is (hogyan?). A KDSZ alapvető feladata az Alapítvány keretében dolgozó tudományos munkatársak információval való ellátása.

A KDSZ jelenkor-központúsága felvette, hogy a gyűjtemény és szolgáltatásai alapján egy másik, nem kevésbé fontos felhasználói kört is megcélozzunk: az érdeklődő politikai intézmények képviselőit, illetve szakértőit.

A gyűjtőkör kapcsán felsorolt dokumentum- és szolgáltatás-típusok azonban nem jelentenek különleges kínálatot más könyvtárakkal szemben a politikai szférában dolgozó szakemberek számára. Ezért a KDSZ arra törekszik, hogy speciális dokumentumok beszerzésével vonzza magához a felhasználók ezen körét, és egyéni profillal bővítse gyűjteményét. Így szeretnénk a gyűjteménybe felvenni a politikai pártok kisebbségi kérdéssel és külpolitikával foglalkozó nyilvános dokumentumait. Reményeink szerint egyedi gyűjteménybe szervezve, könyvtári körülmények között feldolgozva válik visszakereshetővé ez a ma még áttekinthetetlen dokumentum-halmaz. A tervezett különgyűjtemény politikusokat és tudományos kutatókat egyaránt kiszolgálja.

A felhasználók következő csoportját az egyetemi hallgatók alkotják. A tudományos intézetek több munkatársa oktat felsőoktatási intézményekben, a tanítványok számára hozzáférhető a KDSZ gyűjteménye.

A felhasználói kör összefoglalva tehát a következő:

- a) Az Alapítvány tudományos munkatársai;
- b) Kül- és belföldi tudományos kutatók;
- c) Politikai szférában dolgozó szakértők és tisztviselők;

d) Egyetemi hallgatók.

Kutatási programok

A Teleki László Alapítvány Tudományos Tanácsának határozata szerint a KDSZ tudományos jellegű tevékenysége elsősorban tematikailag határolható el a kutatóintézetek projektjeitől. Fő jellemzője, hogy adatszerűsége törekszik olyan alapkutatások elvégzésével, amelyek további tudományos tevékenység kiindulópontját képezhetik.

A határozatnak megfelelően a KDSZ tehát különféle adattárak, bibliográfiák összeállításával, valamint statisztikai jellegű feldolgozásokkal veszi ki a részét az Alapítvány kutatási feladataiból. A gyűjtemények mindenkor számítógéppel visszakereshető formában készülnek, s így a programok befejezésekor a KDSZ szolgáltatásainak körét gazdagítják. A kutatási programok eredményeit igyekszünk megjelentetni.

Eddig három kutatási programot indítottunk el:

Az EtnoGraf térképi - statisztikai adatbázis.

Az EtnoGraf-rendszer a Teleki László Alapítvány Könyvtár és Dokumentációs Szolgálatánál két éve folyó kutatás keretében jött létre, a számítógépes program kifejlesztése az Állami Számítógépes Szolgálat Informatikai Rt. nevéhez fűződik. A program témavezetője Sebők László kartográfus-demográfus (TLA KDSZ), a programfejlesztő matematikus Sárosi Zoltán (ÁSzSz).

Az EtnoGraf olyan komplex rendszer, amely számítógépen rögzített (digitalizált) térképi állományok és különböző adatbázisok információit képes több szinten összekapcsolni és megjeleníteni. Esetünkben a térképi állomány Magyarország és a szomszédos magyarok lakta területek község-szintig feltárt térképeit jelenti, míg az adatbázis ezen területek nemzetiségi megoszlásának statisztikai adatait. A statisztikai adatbázisban 1910-től kezdődően napjainkig szerepelnek a nemzetiségi adatok, mindig a hivatalos népszámlálások számsorainak felhasználásával. Az adatbázis „mellékterméke” egy többnyelvű helységnévtár is a szomszédos országokban lévő magyarok lakta településekről (ennek egy része megjelent Sebők László: Magyar neve? című könyvében).

Az EtnoGraf tehát összekapcsolhatóvá teszi ezen állományokat, és alkalmas arra, hogy a rendelkezésre álló statisztikai adatokkal különböző számításokat végezzünk.

Végző formájában az EtnoGraf teljes áttekintést fog adni a Kárpát-medence etnikai megoszlásáról. Segítségével egyrészt a nemzetiségi viszonyok számszerű változásait lehet végigkövetni az elmúlt nyolcvan év folyamán, másrészt pedig lehetővé válik, hogy a településneveket és a közigazgatási változásokat település-szinten rekonstruálhassuk.

Tetszőleges területi egység kijelölésével (ez lehet település, járás, megyei) a program segítségével visszakereshetővé válik a kiválasztott terület térképe, lakosság száma az adott időpontban, valamint nemzetiségeinek számszerű és százalékos megoszlása. A statisztikai adatok diagram formájában is megjeleníthetők (kör- vagy oszlopdiagram). A program lehetőséget nyújt a felhasználónak arra, hogy a vizsgált részterületet - az úgynevezett szűrők alkalmazásával - a térképről maga jelölje ki. A rendszerbe épített animáció segítségével filmszerűen lejátszhatók az azonos területre vonatkozóan bekövetkezett nemzetiségi változások.

A programot eddig említett lehetőségei messzemenően alkalmassá teszik demonstratív felhasználásra. A rendszerből nyert térképek a hozzájuk kapcsolódó diagramokkal színes lézerprinteren kinyomtatva igényes kiadványok mellékleteként is megállják a helyüket, de a sajtónak is állandó illusztrációs anyagként szolgálhatnak.

Az EtnoGraf fejlesztés alatt álló program. Felhasználását rendkívüli módon kiszélesíti az a lehetőség, hogy a már meglévő digitalizált térképi állományhoz bármilyen dBase adatbázis kapcsolható. Az adatbázis és a térképek közötti „átjárást” a területi kódok következetes használata biztosítja. A nemzetiségi adatok térképi ábrázolását csak első lépésnek tekintjük. A KDSZ szervezésében folyó másik kutatás, a „Közép-Európa magyar kisebbségi intézményrendszere” című projekt már az EtnoGraf-hoz kapcsolható formában készül. Befejezésekor az egyes területek nemzetiségi adatain kívül megjeleníthetők lesznek a településeken működő kisebbségi intézmények leírásai is. A későbbiekben egyéb adatbázisok építését is tervezzük (például oktatási, egyházi adatok, igény esetén gazdasági statisztikák vagy bibliográfiai adatbázis is csatlakoztatható a rendszerhez).

A közel két éve folyó programfejlesztés, adatbázis-építés és térképi digitalizálás eredményeképpen 1993 novemberére elkészült a Vajdaság statisztikai-térképi feldolgozása. Az adatbázisban az 1910-1991 közötti népszámlálások adatai szerepelnek (10 népszámlálás). 1994 közepére tervezzük a Felvidék és Erdély nemzetiségi adatainak közzétételét az EtnoGraf rendszerében, majd 1994 végére Kárpátalja és Burgenland térképei és nemzetiségi statisztikái is számítógépre kerülnek. 1995-re várható a munka befejezése a magyarországi, horvátországi és szlovéniai területek feldolgozásával.

Terveink szerint a rendszer teljes egészében és részleteiben is (például csak Erdély vagy Erdély és a Felvidék stb.) megvásárolható, de teljes feltöltése után esetleg CD-ROM-on is közreadható lesz. A program mutatványként egy minta-adatbázist (DEMO-floppyt) hoztunk forgalomba, amely a vajdasági adatbázisból tartalmaz adatokat. A DEMO célja kettős: egyrészt a potenciális vásárlók fegyelmét szeretnénk felhívni a rendszerre, másrészt pedig a program esetleges hibáit igyekszünk kiszűrni. A DEMO-hoz részletes felhasználói kézikönyvet is mellékelünk.

Közép-Európa magyar kisebbségi intézményrendszere. Adattár.

A kutatás 1992-ben indult, a munka vezetője Bárdi Nándor.

Az adattár gondolatát a mindennapi munka során tapasztalt hiány keltette életre: elemi adatokkal sem rendelkezünk a magyar kisebbségek intézményeiről, jóllehet ezekre tudományos, de gyakorlati célokból is szükség lett volna.

A program célja az ausztriai, szlovákiai, ukrán, romániai, szerbiai, horvátországi és szlovéniai magyar intézmények 1993-as állapotokra vonatkozó címjegyzékének összeállítása. Az adattár a következő intézménytípusokat tartalmazza:

- politikai pártok, mozgalmak, érdekvédelmi szervezetek,
- oktatási intézmények (Óvodák, elemi iskolák, középiskolák és felsőoktatási intézmények),
- művelődési intézmények (művelődési házak, könyvtárak, múzeumok, színházak, zenekarok, énekkarok, könyv- és lapkiadók, sajtó),
- tudományos intézmények,
- egyházak (az egyházközösségek szintjéig),
- egyesületek, alapítványok, egyéb civil szerveződések.

A gyűjtési kör tehát felöleli a kisebbségek kulturális, oktatási és egyházi életének intézményesült formáit. Kivételt csak a gazdasági jellegű szervezetekkel tettünk, egyszerűen azért, mert a privatizáció elindulásával követhetetlené vált a gazdasági társaságok áttekintése, és ezek a formációk általában nem nemzetiségi alapon szerveződtek. Ezért az adattárba nem vettünk fel gazdasági jellegű intézményeket.

Az adatokat helyi adatfeldolgozók gyűjtik össze, így a munka egy része a terepen folyik. (Általában megyei szintű területegység tartozik egy-egy munkatárshoz.) Ezzel a munkaszervezéssel lehetett biztosítani, hogy az adatokat a teljesség igényével és a lehető legnagyobb pontossággal rögzítsük.

A gyűjtés adatlapokon történik, amely a következő azonosító pontokat, illetve információkat tartalmazza: az intézmény hivatalos és magyar neve a település hivatalos és magyar neve, pontos címe, a vezető neve, és az intézmény tevékenységi körének leírása. Minden adatlap kódszámot kap, ami a számítógépes visszakeresést biztosítja intézménytípus és területi hovatartozás szerint. (A területi kódszámok teszik majd lehetővé, hogy az intézményi leírások összekapcsolhatók legyenek a számítógépen rögzített EtnoGraf tér- képekkel.)

Eddig, Ausztria kivételével, adatlapokon teljes számban összeállt a magyar oktatási és egyházi intézmények címtára. (Az ausztriai munkát az országban érvényes szigorú adat- védelmi törvények késleltetik.) Az adatok számítógépes rögzítése megkezdődött, 1994 januárjában az oktatási és egyházi kataszter már számítógépen visszakereshető formában használható lesz. A teljes gyűjtési és adatbeviteli munka 1994 közepére készül el.

Mivel a címtár feltehetően szélesebb érdeklődésre is számot tarthat, 1994 folyamán a KDSZ önálló kiadványsorozata keretében megjelenteti az adattárat.

A címtár gyorsan avuló műfaj. A változó közép-európai régióban gyakran előfordul, hogy intézmények, egyesületek, alapítványok egyik pillanatról a másikra megszűnnek, vagy éppen újak alakulnak. Ezért semmiképpen nem elégséges az adatokat egyszer összegyűjteni. Az elkezdett munkának akkor van értelme, ha időről időre felfrissítjük a címtárat. Ezért a KDSZ két-három éves időközönként tervezi a kiadvány megjelentetését a megváltozott adatokkal.

A határon túli magyar kisebbségek intézményrendszerének összeállítása hiányt pótló vállalkozás. Fontos lenne ha hasonló adatokkal rendelkeznenk a régió más kisebbségeiről is; nem is beszélve a kiterjesztett gyűjtőkör tudományos és gyakorlati hasznáról (kézikönyv a közép-európai kisebbségek intézményeinek adataiból). Ezért távlati terveink között szerepel, hogy a müncheni Súdost-Instituttal közösen egy bővített tartalmú adattárat hozunk létre, amely felölelné Közép-Európa (nem csak magyar) kisebbségi intézményrendszerének adatait.

Kelet-Európa kisebbségi bibliográfiája.

A kutatás kezdetei öt évre nyúlnak vissza, amikor a Magyarorsággal kapcsolatos kutatásokat indítottam el „A szomszédos országokban élő magyarság történetének annotált bibliográfiája 1918-1945” címmel. A munka során feldolgoztuk a két háború közötti időszakban megjelent magyar és szomszédos országokbeli könyv és folyóiratanyagot. A 7000 annotált címleírást tartalmazó bibliográfia jelenleg adatbázis formájában a Teleki László Alapítvány központi számítógépen található meg:

Időközben kapcsolatba kerültem a müncheni Südost-Institut könyvtárának igazgatójával, Gerhard Seewann-nal, aki Kelet-Európa valamennyi kisebbségre vonatkozó bibliográfiai gyűjtőmunkát szervezett. Egymás tevékenységét megismerve határoztuk el, hogy adatainkat összesítve, közösen jelentetjük meg.

A mintegy 10-12 ezer tételre tervezett nagybibliográfia tehát Kelet-Közép-Európa (Magyarország, Ukrajna, Románia, Bulgária, Albánia és az egykori Jugoszlávia) kisebbségeire vonatkozó helyi és nemzetközi szakirodalom tárháza lesz. A bibliográfia időhatárai az 1918 utáni időszakra korlátozódnak. A tervezett kiadvány a két háború között megjelent könyvek, valamint a háború után kiadott könyvek és folyóiratcikkek-tanulmányok bibliográfiai leírásait tartalmazza.

A magyar kisebbségekre vonatkozó anyag gondozása mellett a KDSZ vállalta a szlovákiai és kárpátaljai szakirodalom összeállítását is. A bibliográfiát egységesen a Micro-ISIS programrendszerben dolgozzuk fel. A kötet megjelenése a szükséges egyeztetés és egységesítés után 1995 folyamán várható.

Kiadványtervek

A KDSZ az európai kisebbségekre vonatkozó tényadatokat felölelő önálló kiadványsorozat (füzetsorozat) megjelentetését kezdeményezte „Kisebbségi adattár” címmel. A sorozatban a fentebb már ismertetett kutatási programok eredményein kívül külső szerzők munkái is helyet kapnak. Az adatok körét a következőkben határoztuk meg: az etnikai kisebbségekre vonatkozó statisztikák, térképek, bibliográfiák, repertóriumok és a kisebbségi kérdés jobb megértését vagy rendezését szolgáló modellértékű dokumentumok. Pillanatnyilag évi 4-5 füzetre van lehetőségünk, de további források (például pályázatok) révén remélhetőleg ennél több kiadvány is megjelentethető lesz. A füzetsorozat alapvetően magyar nyelvű, de a statisztikákhoz, térképekhez - amelyek értelmezése nem teljesen nyelvtől függő - többnyelvű módszertani és magyarázó szövegek is kapcsolódhatnak. A kiadványok színvonalát többirányú szakmai lektorálás biztosítja. Amennyiben a kiadvány jellege szükségessé teszi, a kéziratokról szakértők bevonásával szakmai vitákat rendezünk.

Jelenleg három kötet van sajtó alatt:

- Jakabffy Imre: *Közép-Európa etnikai térképe az 1930-as években*. 100. 1 db. nagyméretű térkép. A térkép és a magyarázó szöveg az 1940-es évek elején készült, 1942-ben jelent meg, de napjainkra csak néhány példány maradt nagyobb budapesti közgyűjteményekben. A térképhez tartozó magyarázó szöveg publikálatlan.

- Vincze Gábor: *Az erdélyi magyar kisebbség kronológiája 1944-1953*. 150. A munka részletes sajtó- és levéltári forrásfeltárás, valamint 80 életútinterjú felhasználásával készült; felhasználhatóságát tárgymutató segíti.

- *Az Åland szigetek státusa. Dokumentumgyűjtemény*. (Bev. tan.: Kovács Péter) 100. A füzet a Népszövetség Tanácsának a finn-svéd vita ügyében hozott 1921. jún. 21-i döntését és az 1992-1993-as módosítások szövegét tartalmazza.

E köteteket terveink szerint a következő füzetek követik:

- *Dél-Tirol státusa. Dokumentumgyűjtemény*. (Bev. tan.: Gál Gyula) 130.

- Jakabffy Elemér: *Tervezet a „kisebbségi törvény” javaslatához*. (Jakabffy Elemér pályakép és bev. tan.: Bárdi Nándor) 100.

- *Közép-Európa magyar kisebbségi intézményrendszere*.

- A Magyarságkutató Intézet kéziratának nyomtatott katalógusa.

A kétéves múltra tekintő KDSZ pályafutásának elején tart, az ismertett könyvtári-dokumentációs, valamint kutatási és kiadványozási munkák egy része éppen csak elkezdődött. Ahhoz, hogy a megkezdett út végére érjünk, időre van szükség, és lehetőségre az elindított programok befejezéséhez. Remélhetőleg a Teleki László Alapítvány biztosította keretek között mindkét tényező rendelkezésünkre áll majd, és a Regio olvasói hamarosan közvetlenül - nem csak leírásból - megismerkedhetnek a KDSZ tevékenységének néhány eredményével. (Cím: Teleki László Alapítvány Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, 1125 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 22/c. T: 176-45-65 Fax: 176-44-47, Nyitvatartási H-P. 9-16.)

Dippold Péter